

Kulturmiljöprofil för Högsby kommun

Berga gård med huvudbyggnad och stenladugård.

Sjöar och vattendrag

I Högsby kommun går Emåns dalgång som en livsnerv genom landskapet. Emån har varit en grundförutsättning för många kulturmiljöer. Ån har erbjudit en rik livsmiljö med fisk, villebråd, frodiga marker och bördiga odlingsjor­dar. Lämnin­gar visar att människor slagit sig ned kring Emån ända sedan stenåldern. Kring ån och dess tillflöden har bygder växt fram, där vatt­net och markerna närmast vatt­net varit viktiga resurser. De flacka, bördiga odlingsmarkerna utmed Emåns dalgång kan karaktäriseras som en lokal centralbygd. Det strömmande vatt­net i Emån

och Alsterån samt alla de vattendrag som ingår i dess avrinningsområde, har också nyttjats som en kraftkälla, ett ännu levande bruk. Förutom kraftverken som kan sägas utgöra kommunens industrihistoriska signum, har vattenkraften även varit en förutsättning för de järn- och glasbruk som funnits samt för annan småskalig industri i form av kvarnar och sågar. Åsystemen har också utgjort viktiga vattenvägar för transporter av exempelvis timmer och sjömalm. Högsby kommun vill slå vakt om de kulturmiljöer som finns i och kring vattendragen och sjöarna.

Bördiga åkermarker omger Drageryds by.

Brukssamhället Fågelfors.

Magasinet vid Frövi kvarn.

Blankans kraftverk.

Emådalens kulturlandskap

Miljöer och objekt som speglar hur de bördiga markerna utmed Emåns dalgång brukats.

Exempel: Gårdar och herrgårdar. Påkostade mangårdsbyggnader och ekonomibygnader. Byar. Öppet och flackt odlingslandskap. Alléer. Lämningar efter medeltida stormansgårdar.

Vattnet som resurs

Miljöer och objekt som speglar hur sjöarna och vattendragen nyttjats som kraftkälla samt hur de påverkat dess närmaste omgivning.

Exempel: Förhistoriska bosättningar. Vattendrivna verk som kvarnar och sågar. Kraftverk. Industrimiljöer där man utnyttjat vattnet som kraften och/eller processvatten. Järnbruk. Industri- och brukssamhällen. Silängsmarker. Ängslador. Bykhus/bryggghus. Smedjor. Bryggor. Dammar. Vattenvägar. Vintervägar.

Gårdsmiljö i Fagerhult socken.

Skogsbygden

Stora delar av Högsby kommun präglas av skog. Skogsbygden är ett sammansatt landskap med olika sorters skogar, sjöar, våtmarker och jordbruksmarker. Ett landskap som ständigt växlat efter hur människorna brukat naturen. I äldre tider var skogen en förutsättning för djurhållningen. Skogen och ängarna gav foder till kreaturen. De betande djuren satte prägel på landskapet. I skogen har också funnits tillgångar som kunnat förädlas och säljas. Sjöarnas malm, mossarnas torv och trädens ved, virke samt stubbar har tagits tillvara

och gett upphov till verksamheter av industriell karaktär. Kombinationen av ett småskaligt åkerbruk med djurhållning och skogsbruk ligger till grund för det omväxlande skogslandskapet med sina byar, åkrar, beteshagar och bysågar. Kring vissa sågverks- och träförädlingsindustrier har mindre samhällen växt fram. Än idag utgör jord- och skogsbruket viktiga näringar i kommunen. Högsby kommun vill slå vakt om detta landskap som så tydligt visar områdets historiska näringsförutsättningar.

Landskapsparti med bevarad ängslada vid Björkshult.

F.d. möbelindustri i Ruda.

F.d. sågverk vid Badebodaån.

Lilla Klobo.

Skogsbondens landskap

Miljöer och objekt som speglar det traditionella, animaliebaserade jordbruket och områdets odlingsförutsättningar.

Exempel: Gårdar, byar och torp med bebyggelse och landskap. Radbyar. Slätterängar. Lövängar med hamlade träd. Skogshagar. Småbrutna åkrar. Ängslador. Trägärdesgårdar. Stenmurar. Odlingsrösen. Fägator.

Skogen som industriell resurs

Miljöer och objekt som speglar hur skogens naturtillgångar tagits tillvara som industriell resurs.

Exempel: Blästbrukslämningar. Järnbruk. Tjärdalar. Kolbottnar. Kolarkojor. Sågverk. Träförädlingsindustrier. Trähusfabrik. Torvindustri. Skogsbruksobjekt, skogsvaktarboställen.

Berga stationsmiljö.

Färdstråken

Genom Högsby kommun löper flera historiskt viktiga kommunikationsstråk (långvariga/högtrafikerade), såväl på land som utmed vattnet. Stigar och vägar har följt ådalar och åsryggar, som den kungliga landsvägen Stockholm – Kalmar vilken än idag är en av länets viktigaste kommunikationsleder. Färdstråken och det logistiskt strategiska läget har gett upphov till mötesplatser, miljöer som använts, upplevts och formats av många människor. Vissa genom påbud från makten. Tingsplatserna har lång hävd i kommunen. Utmed färdstråken har uppstått gästgiverier, sockencentra och festplatser. Näringsfriheten minskade obalansen mellan städerna och lands-

bygden. Handelsmännens intåg under 1800-tallets mitt fick stor betydelse för kommunen. Handelsbodas öppnades, marknadsplatser uppstod och mindre handelsorter växte fram. Järnvägens ankomst innebar en drastisk förändring av såväl möjligheterna att färdas som att förädla och försälja områdets naturtillgångar. Järnvägarna förändrade såväl levnadsskicket som landskapet. Kring järnvägsstationerna, och i synnerhet där två banor korsade varandra, växte nya stations samhällen fram med industrier och handel. Högsby kommun vill slå vakt om de kulturmiljöer som speglar de historiskt viktiga färdstråken samt de mötesplatser som uppstått i anslutning till dessa.

Stenvalvsbro över Nötån.

Bötterums gästgiveri.

Storgatan i Högsby.

F.d. radio- och TV-affär i Långemåla kyrkby.

Vid vägen

Miljöer och objekt som omfattar historiskt viktiga färdstråk. Mötesplatser som uppkommit eller gett upphov till viktiga vägar och vägskal. Objekt som har en tydlig relation till vägar.

Exempel: Vägar som följer topografin, ex utmed åsystem, åsar eller dalgångar. Kungsvägen och andra vägar/stigar med lång kontinuitet. Sockencentra, tingsplatser, festplatser, gästgiverier och skjutsstationer. Milstenar, väghållningsstenar, broar, mjölkpallar.

Handelsplatser

Miljöer och objekt som speglar handelns betydelse för bygden.

Exempel: Marknadsplatser, handelsbodas, affärscentrum. Hantverks- och handelsbyar/-gator.

Järnvägens miljöer

Miljöer och objekt som speglar järnvägens betydelse i området.

Exempel: Stationssamhällen. Stations- och hållplatsmiljöer med stationshus, godsmagasin, lokstall, källare och planteringar. Banvaktsstugor. Gamla banvallar, spår och järnvägsbroar.